

1914

ს. მ. ბერიძის კაბე

№ 36

30 გიორგობისთვე 1914 წ.

თბილისის ჟურნალი

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომ.

ცალკე ნომერი 10 კაპ.

მიური და სალიტერატურო ჟურნალი

რედაქცია ღიაა 9—3 საათამდე.

წელიწადი მისამდე

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ მ ვ ი:

1. ქ. შ. წ. კ. გ. ს.
2. ომი და ქართველ-სომეხთა ურთიერთობა.
3. სამედიცინო საქმე და კურატორები.
4. ანთონისა.
5. ფაუსტი.—ა. შ. ისა.
6. სამხური ზრესა.
7. რუსული ზრესა და ქართველობა.—ეკალისა.
8. უცხოეთის მიმოხილვა.—ქართლელი.
9. იაქსიმოვიჩის დეკლამაცია.—რაეხი.
10. თეატრი და ხელოვნება.—დიოგენ-სა.

გზა, გერმანელებო! მოდის რუსეთი შეერთებული...
(სურათი მხატვარ ს. ვ. ჯავოტოვსკისა)

ქ. შ. წ.-კ. გ. ს.

რამდენიმე კვირაა რაც დაიწყო ქ. შ. წ.-კ. გ. ს. კრება და უნდა ვიფიქროთ, დღეის იქითაც რამდენიმე კვირას გასტანს თუ ისეთივე ტემპით იარა, როგორც აქამდის. ასეთი გაგრძელება კრებისა იმ გარემოებამ გამოაწვია, რომ მარტო კვირა-დღეობით ინიშნება. თვითონ გაგრძელებაში, რასაკვირველია, უკუდი არაფერია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რომ თანდათან სუსტდება ინტერესიც საქმისადმი და შემადგენლობაც, რომელიც თანდათან კლებულობს. ეს კი ფრიად სახიფათოა მომავალი მოქმედებისათვის, რადგან უკვე ყოფილ კრებებზედაც გამოირკვა, რომ უდიდეს საკითხების გადაწყვეტაში მონაწილეობას იღებს ათიოდე კაცი და დანარჩენი საზოგადოება კი სდუმს; არა მარტო სიწყვიერად, არამედ თავისი ხმის მიუცემლობითაც. ყოველი საკითხის გადასაწყვეტად სდგება ხუთიოდე მომხრე და ხუთიოდე მოწინააღმდეგე, დანარჩენი მასა არავითარ მონაწილეობას არ იღებს. ამისათვის საჭიროა ხმები მაინც დაითვალოს ხოლმე, რომ მომავლისათვის დარჩეს საბუთი თუ რამდენი კაცი სწყვეტდა ფრიად მნიშვნელოვან საკითხებს.

საზოგადო მსვლელობა კრებებისა იმგვარივეა, როგორც წინანდელი წლებისა: ოპოზიცია და ცალკე წევრნი მიწასთან აიწორებენ გამგეობის ყოველ ნაშრომს, რომელიც მართლა უნუგეშო სურათს წარმოადგენს, და ფაქტიურად კი არაფერი იცვლება -- მარტო გამგეობის „კარგი რეზოლიუციები და სურვილები“ რჩება. გამოირკვა, მაგ., რომ სკოლები უნუგეშო მდგომარეობაშია და გამოიტანეს რეზოლიუცია: კარგი სკოლები უნდა იყოსო; გამოირკვა, რომ ბიბლიოთეკები უნუგეშო მდგომარეობაშია, და დაბოლოვდა მსჯელობა: კარგი ბიბლიოთეკები უნდა იყოსო და სხ. და სხ. არც ერთი პრაქტიკული ნაბიჯი რისამე გასაუმჯობესებლად გადადგმული არ არის. პირიქით, „კარგი სურვილებით“ სავსე რეზოლიუციები ამტკიცებენ რომ საქმე ისევე ძველდონეხედა რჩება და მომავალშიაც არ გაუღიმიებს ბედი საზოგადოებას, თუ ძირითადი ცვლილება არ მოხდა მართვა გამგეობის საქმეში. ჩვენ იმედს არა ვკარგავთ რომ საზოგადოების უფრო ცოცხალი ნაწილი, რომელსაც არ იმორჩილებს ეჭვანდელ გამგეობის უნიათო პასიობა, ღრმად შეიგნებს იმ დედა აზრს, რომ ჯგუფობრივი „კეთილ საიმედობა“ (რომელიც გამოისახება კენზის სიდიდესა და ინერ-

ციით გადაძალვაში ყოველი ცოცხალი და ახალი აზრისა) გამოირიცხული უნდა იყოს საზოგადოების არსებობიდან, თუ გვსურს მართლაც სოციალურ ჩაგბეროთ ამ დიდი მიზნის და აქამდემდე უწყობი საქმის დაწესებულებას.

შეუძლებელია ამ დიდ ეროვნულ საქმეს აწარმოებდეს ისეთი ხალხი, რომელიც სხვათა შორის გააჩუქებს სამოწყალოდ თავის დროსა და ენერჯიას. აუცილებლად საჭიროა თავისუფალი და ენერჯიით სავსე ხალხი, რომელიც თავგადადებული იმუშავებს მხოლოდ საზოგადოების პირდაპირ მიზნისათვის -- ქ. შ. წერა-კითხვის გაგრძელებისათვის. კიდევ გავიმეორებთ, რომ უკუგდებულ უნდა იყოს ყოველგვარი დაძვლებული ეთიკა და საქმეს პირდაპირ თვალგებში შევხედოთ -- საქმე კოჭლობს არა იმდენად გარეშე პირობების ზეგავლენით, რამდენადაც შინაგანი მოუწყობლობით და უწყობლობით, თავისი საქველმოქმედო მიმართულებით. მაშ ვეკადნეთ, უკუვაგდოთ უნაყოფო სანტიმენტალიზმი და რეალურის თვალსაზრისით ვიხელმძღვანელოთ დღევანდელსა და შენდევს კრებებზედ.

ომი და ქართველ-სომეხთა ურთიერთობა

არ გვეგონა თუ სომხური პრესა („შაჰი“, „პორიზონი“, „კავკ. სლოგო“) ასეთი სოლიდარული უარყოფით შეხედვებოდა ქართული პრესის ობიექტურ შეხედულებას სასომხეთოს ავტონომიაზედ და გულწრფელ სიტყვას სიმშურნელ გადააქცევდა. განათვით სომხებს არ უნდა ესძოდეთ, რომ ჩვენთვის, ქართველთათვის, სასომხეთოს ავტონომია ოსმალებში სასურველი პოლიტიკური მოვლენა იქნებოდა; და განა ჩვენ ხაზგასმით არ აღვნიშნეთ, რომ ეს უბრალო კეთილის სურვილებით კი არ მოგვივა მარტო, არამედ ღრმად შეგნებული ინტერესების მიხედვით?

სასომხეთოს ავტონომია, ნორმალურ პირობებში განხორციელებული, უნდა ვიფიქროთ, მიიზიდავს არა მარტო პოლიტიკურ სიმპატიებს სომხებისას, არამედ მოსახლეობასაც და ამ გვარად შეთხელდება, მაგალითად ამიერ-კავკასიისა და საქართველოში მათი რიცხვი. ეს უკანასკნელი გარემოება კი თავისთავად სძობს სადაო საკითხებს რეალურ მოსახლეობისას. მაშასადამე ქართველობის გულწრფელობაში ამ მხრივ არავითარი ეჭვის შეტანა არ შე-

იძლება და თუ ვისმეს შეაქვს, ალბად იმ არანორ-
მალურ პირობებიდან გამომდინარეობენ, რომელიც
წინა წერილში აღვნიშნეთ, ე. ი. რომ სომხებს
ჯერ საბოლოოდ და დაბეჯითებით არ უთქვიათ თა-
ვიანთი უკანასკნელი სიტყვა, სადა თუ ხედავენ თა-
ვიანთ მომავალი სამშობლოს საზღვრებსა.

უკანასკნელი ამბები და საზოგადოთ სომხური
ცნობები პირიქით ამტკიცებენ ჩვენ მოსაზრებას და
ნათვლყოფენ, რომ იქაც არ უნდათ დასტოვონ და
არც აქ ზელი აიღონ. აი მთავარი სადაო საკითხი
და მეტიმეტი გულახდილობა გვმართებს, რომ ეს
უკანასკნელი საბოლოოდ იყოს გარკვეული. მართ-
ლაც, არამცთუ ჩვენ ვხედავთ, რომ არაბუნებრივი
გადმოსახლების ტალღა არ შეჩერებულა არასოდეს,
პირიქით დღევანდელი ტალღის სიმაღლეს ხელს
უწყობენ იმით, რომ მეტიმეტად ჯოჯოხეთურ
ფერებითა ხატავენ ოსმალეთის სასომხეთოს სურა-
თებს და მეტიმეტი აღტაცებით აქაურებს. ესე-
თი გახვიადება ერთისაც და მეორესაც სომხური
პრესისაგან, ისედაც არაჩვეულებრივს ზრდას გად-
მოსახლებულთა, უფრო ზრდის და ზრდის მერე
რითი ხელმძღვანელობენ ისინი, ვინც თვითონ კის-
რულობს უხელმძღვანელოს სომხის ერსა? ცხადია,
რომ რამდენსაც მეტს დასტოვებენ ადგილს ოსმა-
ლეთში და გამოიქცევიან, იმდენად მეტს დაიჭე-
რენ სხვები და იმდენად შემცირდება პროცენტი
სომეხთა მოსახლეობისა სომხურ ვილაიეთებში და
ეს პროცენი, რომელიც დღეს და გუშინ არ დაწ-
ყებულა, განაგრძნოს თავის საქმეს; იმ საქმეს,
რომელმაც დღემდის უკიდურესობამდე შეამცი-
რა სომხების მოსახლეობა ოსმალეთში მაშასადა-
მე, თუ ხელმძღვანელნი სომხეთის ერისა მართლაც
ძალიან ეჭიდებიან სამშობლო მიწა-წყალს, უნდა
პირიქით ოსმალეთისაკენ ეზიდებოდნენ ხალხს აქედან-
ნაც, ამისათვის საკმარისია თუნდა იმ ობიექტური
პირობების აღწერა, რომელიც ამტკიცებს, რომ
ოსმალეთის სახელიწითო მორიდებით ეკიდება სომ-
ხებს, რადგან ეშინია მათი და თვით ოსმალელი სომ-
ხებაც ქადაგებენ მთავრობის ერთგულებას.

უნდა გავაბათილოთ ის მოსაზრებაც, ვითომ
ქართველებსა შურთ სომხების ავტონომია. ეს მო-
საზრება სრულიად უნაყოფოა ბევრის მხრით: ჯერ
ერთი ეს ქართველების იდეალის დამარღვეველი შუ-
რი იქნებოდა და მეორეც განა თვითონ სომხები არა
გრძნობენ, რომ ოსმალეთში მოპოვებული ავტონომია
ჩენთვის ხელსაყრელია? საკითხი მხოლოდ იმა-
შია, რომ თავის ავტონომიის ფარგლებში არ მოაქ-

ციონ ჩვენი მიწა-წყლის ნაწილიც, რასაც დაინე-
ბით ამტკიცებს მთელი მათი უკანასკნელი ხნის პო-
ლიტიკა. „ჰორიზონი“ ეხლაც ლაპარაკობს ნარ-
თაულად იმაზედ, რომ ახალქალაქის მხრს (არაბუ-
ნებრივად დასახლებული) და ~~ქაბადონის~~ რეალუ-
რი მოს ხლეობის პრინციპს უნდა დაემორჩილოს.

ბ-ნი ხატისოვი, „კავკ. სლოვო“ და სხ. განგებ
სთხზავენ ახალ ტერმინოლოგიას: „კავკასიელი“,
„ძველი ქალაქი“ (საქართველოს დედაქალაქის მა-
გიერ) და სხ. ბნმა იშხანიანმა ხომ სულ მოგვსპო:
„o какой Грузии говорят повинисты, мы все
жители Кавказа“ და სხვა და სხვა. და ეს უცნა-
ური ტერმინოლოგია უცაბედათ არ იქმნება და
შემთხვევით ხასიათს არ ატარებს—ეს სისტემაა, და-
ფუძნებული წინასწარ პოლიტიკუ ზრახვაზედ. ჩვენ
ამ ზრახვათ არ ვიზიარებთ, ვინაიდან ჩვენს ერს სა-
კუთარი სახელიც და სახეცა აქვს და მისი გადალახ-
ვის უფლება კი—არავის.

რამდენად მართალია ჩვენი მოსაზრება, რომ
სომხები არა კმაყოფილდებიან თავისი სამშობლოთი.
არამედ ოცნებობენ დიდ სასომხეთოზედ სჩანს თუნდა
იმ ცნობებიდან, „კავკ. სლოვოს“ მოჰყავს რომ ერთ-
ერთ რუსულ გაზეთიდან: „როდესაც რუსეთი გაიმარ-
ჯვებს, ეჭვი არ არის დარდანელის და ბოსფორის სრუ-
ტე მის ხელში იქნება და სომხეთიც განთავისუფლდება,
რომელსაც უნდა მიეცეს შავსა და ხმელთა შუა
ზღვაზედ ნავთსადგურები: ტრაპიზონი და ალექსან-
დრეტა.“ აი სადამდის აღწევს ოცნება. ტრაპიზონი
ლაზისტანშია და თვით „კავკ. სლოვოს“ მოკლილ
ბატონ ნარს“ რომ ჰკითხო, ქართველები უნდა
ოცნებობდნენ ლაზისტანის შემოერთებაზედ, ვინაიდან
ლაზები იგივე მეგრელები არიან ამის მიუხედა-
ვად ტრაპიზონის ვილაეთსაც სომხები ეპატრონები-
ან... თუმცა სომხობა სულ 40000-ა იქა, ბერძენი
40000, ცოტა ოსმალთა და სხ. და 200000 კი ლა-
ზია. ასეთი ტემპით თუ ვიარეთ, რატომ ბათობი და
ფოთი კი არ უნდა იყოს სომხების ნავთსადგური,
როსტოვი და მოსკოვი სომხეთის დედა-ქალაქები—
იქაც ხომ არიან სომხები.

აი ისეთ გატაცებისაგან ვაფრთხილებდით სომ-
ხებს და არა გვშურდა მათთვის ავტონომია იქ, სა-
ცა თვით უფალმა დაუმკვიდრა სასუფეველი და სამ-
შობლო.

ჩვენის ღრმა რწმენით, ავტონომია სომხებისა
ოსმალეთში ფრიად საგულისხმიერო მოვლენაა: ქა-
რთველობა ამას სიხარულით უნდა შეხვდეს და
არა შურით, მხოლოდ ამ ავტონომიის საკითხი რე-

ალურ ფარგლებში უნდა ასმებოდეს და რეალურ სახეს იღებდეს ისეთს, რომელიც საქართველოს ინტერესებს არა ბღალავდეს. ამისათვის კი სომხობამ კატეგორიული უარი უნდა სთქვას საქართველოს მიდამოებში პილიტიკურ ზრახვათა განხორციელებაზედ, უნდა გულახდილად აღიაროს და პრაქტიკულადაც ისეთი ნაბიჯები გადასდგას, რომელნიც ამტკიცებდნენ რომ თავის სამშობლოს სომხები იქა ხედავენ, საცა არის იგი — რუსეთ ოსმალეთის საზღვრების გარშემო და საქართველოს გარეშე.

სამელიორაციო საქმე და კურორტები

შასუღი უცხოელნი, და ნამეტნავად კეთილი მეზობელნი რუსები მეტად სასარგებლოდ გამოდგინენ ჩვენთვის. უკანასკნელი 15 წლის განმავლობაში მათ შკმაიტანეს ჩვენ ქვეყანაში ბევრი მაღალიანი ოქრო. მათ გვიშველეს მშვიდათ და კარგად შეგვიტრფიან დიდძალი ოქრო...

რობერტ კახი (ყოფილი გამგებ გერმანულ საიმპ. ბანკისა).

უკანასკნელმა მსოფლიო ამბებმა, გამოიწვიეს არა ჩვეულებრივი აღფრთოვანება და ერთობა რუსეთის ხალხისა. ეს ამბები მოითხოვენ აუარებულ მსხვერპლს და ძალას. ომის შედეგები აუცილებელია ღრმა წყლულებს დასვავს ხალხის კეთილდღეობას. ამიტომ, წყლულები რომ ისე ღრმა არ იყოს და მალეც განიკურნოს, ეხლავე საჭიროა ფართო განვითარება შემოქმედებითი ძალებისა ჩვენი თვალუწვდენელი და მდიდარი სამშობლოსი.

როგორც ერთ-ერთ მხარეზედ, რომელიც ხელს შეუწყობს რუსეთის კეთილდღეობას და კერძოდ კავკასიისას, უნდა უჩვენოთ კურორტების და კლიმატიურ სადგურების შექმნაზედ.

რიცხვი რუსებისა, რომელიც დადის და ამდიდრებს ნამეტნავად გერმანელ და ავსტრიელ კურორტებს წლითი წლობით იზრდება და წრეულ აღემატება 100,000 კაცს. ამასთან მატულობს გაზიდული ოქროც, რომელიც აღის 100—125 მილიონანდე ყოველწლივ.

ერთ-ერთ სხდომაზედ ამა წლის მარტომობის

თვეში, მინისტრთა საბჭო დაადგა იმ აზრს, რომ კურორტების განვითარებას პირველხარისხიანი მნიშვნელობა აქვს, როგორც ერთ-ერთ საფუძვლიან დარგს ეროვნულ მეურნეობაში.

პეტროგრადში „მედიცინის საბჭოსთან“ დაარსებულია კომისია პროფ. სიმონოვსკის თავმჯდომარეობით, რომელმაც უნდა გამოარკვიოს საკითხი რუსეთის სამკურნალო ადგილებისა. კომისიის სხდომებზედ გამოირკვა საჭიროება შემოდგომაზედვე კრების მოწვევისა პეტროგრადში, კურორტების საკითხის განსახილველად და შინაგან საქმეთა მინისტრმა დაამტკიცა კიდევ ოქმი კომისიისა ამ საკითხის შესახებ.

გზათა სამინისტრომ გადასწყვიტა დახმარება ამ საქმისათვის გზების გაყვანით სამკურნალო ადგილებსა და კურორტებში. ამიტომ ნება მიეცემა კერძო პირებს თუ საზოგადოებათ შეუერთონ სამკურნალო ადგილები რკინის გზებსა.

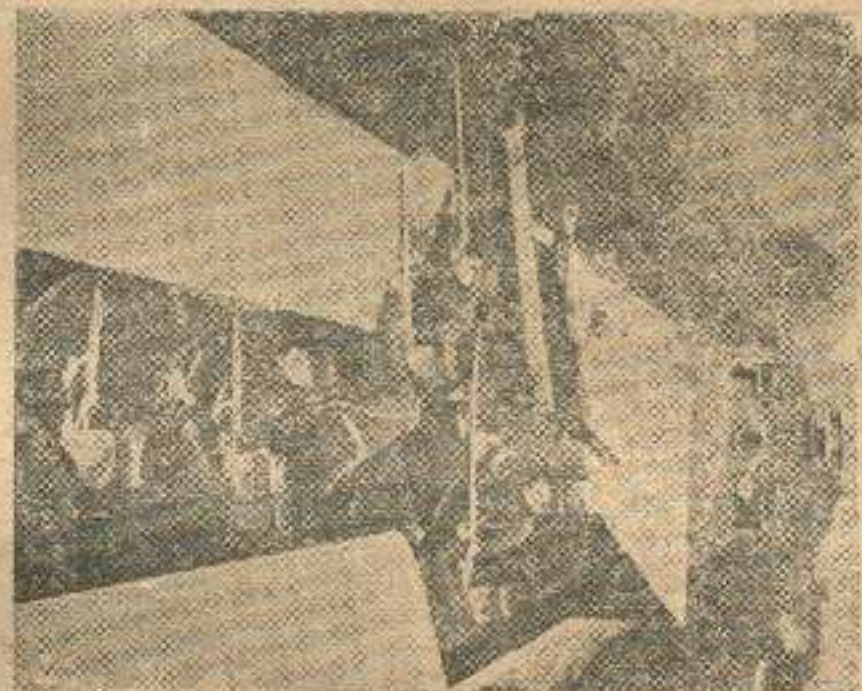
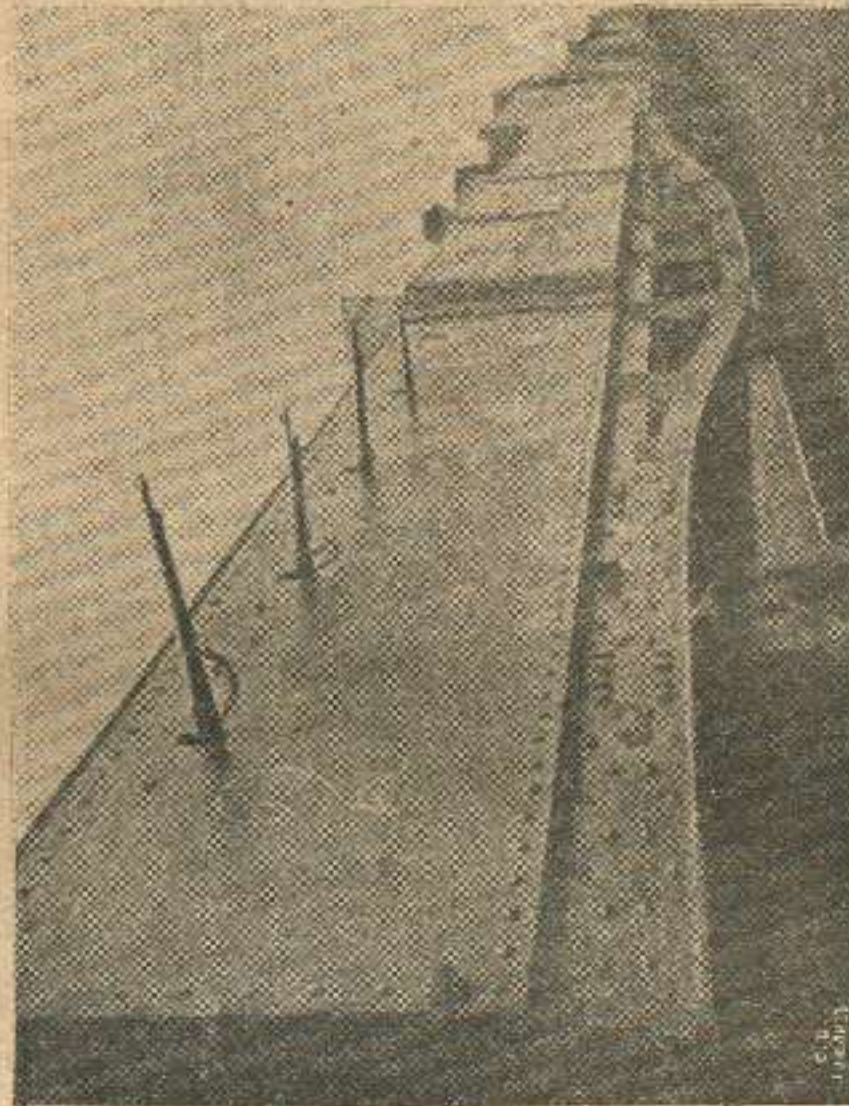
პეტროგრადში დაარსდა ბარონ ნ. ვ. ოსტენდრიზენის ინიციატივით «სრულიად რუსეთის საზოგადოება სამკურნალო ადგილების განვითარებისა და გაუმჯობესებისათვის». მთავარ გამგეობის თავმჯდომარედ არის ნ. ვ. ოსტენდრიზენი; ამხანაგებად ლეიბ-ექიმი ბერგეტალი და ხვოშჩინსკი, მდივნად ზუბოვსკი, ხაზინადრად დავიდოვი. საპატიო თავმჯდომარედ არის მთავარ-გამგე მიწათ-მოქმედებისა და მიწათ გაუმჯობესებისა — კრივოშენი.

მოსკოვში შესდგა ექიმების კომისია, რომელმაც უნდა შეისწავლოს სამკურნალო ადგილები, ხელი შეუწყოს მათთან გზების გაყვანას და სხვა და სხვა.

კველა ზემოაღნიშნულიდანა სჩანს, რამდენად ძლიერია მოძრაობა სამკურნალო ადგილების და კურორტების ასალორძინებლად და მოძრაობას სათავეში უდგას მთავრობა, რომელმაც გადასწყვიტა ხელი შეუწყოს ამ კითხვის გადაწყვეტას და მიიზიდოს კურორტების გასამართავად აგრედვე კერძო ინიციატივაც კაპიტალისტებისა.

ექვი არ არის, რომ მინერალურ წყლების რიცხვით, მათი ხარისხით, ბუნებრივი სიმდიდრით და სხვა, პირველ ადგილს დაიჭერს რუსეთში კავკასია და ნამეტნავად შავი ზღვის ნაპირები.

ამიტომ, დღევანდელ მომენტში მეტად საყურადღებო ხდება საკითხი ფართო სამელიორაციო სამუშაოსი კავკასიაში და ნამეტნავად შავი ზღვის ნაპირებზედ. იმის და მიუხედავად, რომ საუცხოვო ბუნებრივი პირობებია იმ კურორტების განსავითარებაში,

1

3

ბელგიელების ჯავშნიანი მატარებელი

1) ჰაეროპლანებისათვის სასროლი მიტრალიეზა. 1) ციხის მაგარი ვაგონები სათოფურებით. 3) საარტილერიო ვაგონი თავისი დამცველებით.

რებლად, დიდი დაბრკოლებაა იმაში, რომ თითქმის ყველა ადგილას მძვინვარებს შალარია.

მაგალითად, 1913 წლის გამოფენაზედ: „რუსეთის რივიერა“—პეტროგრადში, სამალარიო განყოფილებაში შეკრებილი იყო და შემუშავებული დიდი მასალა, ამ შემუშავებულ ცნობათა რუკაზედ შემდეგნაირად იყო განაწილებული შავი ზღვის სანაპიროებში მომქმედი შალარია:

სოჭი	—	51,7 პროცენტი
ადლევი	—	49,8 „

გომბორი	—	91,1	„
გუდაუთი	—	80,4	„
სოხუმი	—	62,1	„
ოჩემჩირე	—	60,4	„
ანაკლია	—	68,2	„
ფოთი	—	47,4	„
ქობულეთი	—	47	„
ჩაქვა	—	39,7	„
ბათომი	—	67,2	„

საშუალო პროცენტი ავადმყოფობისა შავი ზღვის ნაპირებზედ არის 60,1.

ესეთი დიდი პროცენტი ავადმყოფობისა იხსნება იმ გარემოებით, რომ თითქმის ყველა მდინარე კავკასიისა, როცა მოიან დაქანებული ადგილიდან ბარში ვარდება სწრაფათა ჰკარგავს თავის სიჩქარეს, იშლება, თხელდება და აქაობებენ დიდ ადგილებს, რომელთაც დიდი ღირებულება აქვთ მიწის კულტურისათვის.

მარტო ერთი შავი ზღვის სანაპიროს ადგილი ქობულეთიდან ოჩემჩირემდე, გაქიმულა თითქმის ასი ვერსის მანძილზედ, რომელსაც რიონის შესართავთან მარტო სიგანე ოც ვერსზედ მეტი აქვს.

აი სწორედ ეს ჭაობებია დამპალ ციების ბუდე და კავკასიის სანაპირო ჰავა თავის დამლუბველი გავლენით ყველაზედ საგრძნობელი ხდება. ერთ-ერთ საუკეთესო რადიკალურ საშუალებად მალარის მოსასპობად უნდა ჩაითვალოს საზოგადოთ წყალთა მოვლა (რეგულიაცია), რომელიც უნდა იკისროს სახელმწიფომ და მიიზიდოს სამოქმედოთ ადგილობრივი მცხოვრებნიც. ყველაფერი ამტკიცებს, რომ მთავრობა ფართეთ იხელმძღვანელებს ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტერესებით, ვინაიდან ამით ორს უმთავრეს სახელმწიფოებრივ მიზანს მიაღწევს. 1) კულტურული სახე მიეცემა მრავალ ათას დესეტინა მიწას, რომელიც დღეს ჭაობებითაა ქცეული და 2) შავი ზღვის ნაპირები განიკურნებიან სენისაგან, რაიც შეძლებას მისცემს სულ ახლო მომავალში გამოყენებული იყოს, როგორც სამკურნალო ადგილი და კურორტები. თანაგრძნობა და დახმარება მთავრობისა ხელს შეუწყობს კაპიტალისტების მიზიდვას ამ საქმისაკენ და უარი რუსეთის მკვიდრი ხალხისა გერმანელ და ავსტრიელ კურორტებზედ, გარედ გასულ 100—125 მილიონ ოქროს რუსეთში. ვე დატრიალებს და გააცხოველებს არა ერთ დარგს ეროვნულ მეურნეობისას.

თავისი დიდძალი სამკურნალო წყლებით, კლიმატური ადგილებით და ბუნების სილამაზით შავი ზღვის სანაპიროთ უნდა დაიჭირონ პირველი ადგილი რუსეთში და ცენტრად გადაიქცნენ არა მარტო რუსეთის კურორტების კლიენტებისათვის, არამედ საზღვარ-გარეთელი კურორტებისაც. ამიტომ შავი ზღვის სანაპირო მდინარეთა შესართავების რეგულიაცია პირველ რიგში უნდა დაისვას პეტროგრადის საკურორტო და თბილისის სამელიორაციო კრებაზედ.

ბ. ანოხინი.

რედაქციისაგან. ეს ფრიად საყურადღებო წერილი დაბეჭდილია „კავკასიის სამელიორაციო ფურცელში“, რომელსაც ბეჭდავს ყოველ თვე „კავკასიაში“ სამელიორაციო კრების მომწყობთა „მეცნიერი“ ვინც ამ ფურცლებს ადევნებს თვალყურს და საზოგადოთ „სამელიორაციო საქმეს კავკასიაში“ იმ ფარგლებში, რა ფარგლებსაც უჩვენებს მრავრობა, გაუყვირდება, რომ ზემოხსენებულ წერილში, პირველად იხსენიებენ საზოგადოებას და ადგილობრივ მცხოვრებლებს. ყველას კარგად მოეხსენება საით იხრება მაგალითად „მტკვრის ხეობის რეგულიაცია“, რომელსაც მთელი თავისი წყლით უნდა მოარწყვეინონ მულანის და მილის უდაბნოები, საცა უნდა გაშენდეს ახალშენები შიდა გუბერნიებიდან გადმოსახლებულთათვის, ბაზბის მოსაშენებლად. ეს იმ დროს, როცა უკვე დასახლებული და ძალად კულტურის მეურნეობა-ფენმოკიდებული ქართლი და კახეთი უწყლოობისაგანაა დაზარალებული. ყველა იცნობს მინისტრ კრივოშეინის პროექტს მტკვრიწყალთა გამოყენებისას, რომლითაც არამცთუ დღეს, სამუდამოდ მერმისშიაც ქართლი და კახეთი მშრალზედა რჩება, რადგან მტკვრისა და მის შემადგენელთა წყალი (ალაზანი, იორი, არაგვი, ლიხვი და სხვა და სხვა) მთლად უნდა დაიკეტოს ამ პროექტით, რომ მულანის უდაბნოებს უზიდოს სიკოცხლის ძალა. ეს „დიადი“ პროექტი სრულიად გვერდს უხვევს ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტერესებს და თუ უდაბნოს მომავალ მოსახლეობაზედ მილიონები იხარჯება, ადგილობრივ უკვე არსებულ მოსახლეობაზედ ასეულებიც არა. ასევე იყო აქამდის შავი ზღვის სანაპიროებზედ, საცა ადგილობრივ მცხოვრებთ აკრძალული ჰქონდათ მიწის შეძენის უფლებაც, მაშინ როდესაც შიდა გუბერნიებიდან და ოსმალეთიდან გადმოსახლებულთ ყოველ გვარი შელავათი ეძლევათ.

ამასთან ჩვენ უნდა მივიღოთ მხედველობაში ის გარემოებაც, რომ რუსეთის აგრედ წოდებულმა კურორტომანიამ ცოტა ხანი არ არის, რაც ფეხი მოიკიდა რუსეთში და მრავალი მილიონი მსხვერპლა როგორც ჩრდილოეთ კავკასიისა ისე ამიერ-კავკასიაშიაც, მაგრამ არანცთუ საზღვარ-გარეთელი, რუსეთის მკვიდრნიც ვერ მიიზიდა იმდენად, რომ აენაზღაურებინა დაძალი ხარჯი. რითი იყო გამოწვეული ეს უნაყოფობა? იმით, რომ სახელმწიფომ იტვირთა ეს დიდი ხარჯი და მართლაც მდიდრულად მოაწყო სამკურნალო ადგილები. მაგრამ მთავარი საგანი კი დავიწყებული იყო: კულტურულ ცხოვ-

რების ამაღლება. მაშინ როდესაც ამ ძვირფას კურორტებს გზები არა აქვს, გარშემო მოსახლეობა ღარიბია და კურორტებში ცხოვრება ამის გამოცხადებით ერთი-ათად გაძვირებულია, რომელი ადამიანი არ არჩევს სახლვარ გარედ გაქცევას, საცა ქვეყნებსაც ნახავს ახალსა, იწამლებს კიდევ უკეთესად და კარგ პირობებშიაც იცხოვრებს. სამშობლო კურორტების პრაქტიკამ დაამტკიცა, რომ სწორედ მათი წარმოების და განვითარების დროს უფრო და უფრო მატულობს საწამლებლად სახლვარ გარედ გასული საღებო და მისგან გახიდიული ოქრო.

რატომ ხდება ესა? იმიტომ რომ ყოველ კულტურულ-სამეურნეო საქმეს, როგორც მაგალითად მულანის უდაბნოსას, ზედ ერთვიან პოლიტიკური ზრახვანი, რაიც ჰბადებს თავიდანვე არა ბუნებრივ მსვლელობას მეურნეობისას.

მაგრამ, გარეშე ამ საზოგადო მოსახრებისა, უნდა გავითვალისწინოთ დღევანდელი საკითხიც: შავი ზღვის კურორტები და ქაობები, რაღა თქმა უნდა ქაობების ამოშრობა და წყალთა კრეკულიაცია ფართო მასშტაბით მარტოოდენ სახელმწიფოს შეუძლიან და სახელმწიფოებრივ ზომებსა თხოულობს ეს საქმე, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ადგილობრივ მკვიდრთა დაუხმარებლად და მათი საკუთარი ინტერესების დაუცველად — ეს ფართო სამედიკალირაციო პროექტებიც არა ბუნებრივ მიმართულებას და კურორტომანიის სახეს მიიღებენ.

მართლაც, თუ გარშემო მიდამოს მკვიდრი მოსახლეობა არას მოიგებს და პირდაპირ ინტერესს ვერ დაინახავს, რამ უნდა მიიზიდოს მისი სიმპატია ამ საქმისადნი? მარტო პატრიოტულმა საკითხმა, რომ რუსეთის ოქრო სახლვარ-გარედ არ გავიდეს? ადგილობრივ მცხოვრებ გლეხს, „ობივატელს“ თუ ვაჭარს ასეთი შორეული და შალალი მოსახრებით ვერ აამოძრავებთ, თუ სარფა არ მიეცით ხელში. უკანასკნელი კი ორნაირად არის სასარგებლო სახელმწიფოსათვის; სახელმწიფოსაგან მიღებული სარფა იზიდავს მისკენ სიმპატიებს და მეორეც — ზრდის თვით დაწეებულ საქმეს. უკანასკნელი მით უფრო თვალსაჩინო ხდება, რომ დაინტერესებული ხალხი ბუნებრივად სცდილობს მოაწყოს ყოველგვარი საშუალება, რომ მიიზიდოს ხალხი; მოაწყოს ბაზარი, სანაგავის მიწოდება, გზები და სხვა იმ სამკურნალო ადგილებისაკენ, საიდანაც მოგებას გამოვლის. უფრო კულტურული ელემენტები დახმარებას უწევენ ამ დაწეებულებას იმ იმედით, რომ კულტურული ცენტრი გარეშე პოლიტიკის სარბი-

ელად კი არა ხდება, არამედ აღმზრდელ და ლუკმის მომცემ ადგილად.

ჩვენს სხვა საზოგადო მოსახრების სამკურნალო ადგილების შესახებ უფრო ვრცელად შევეხებით მაშინ, როცა განვიხილავთ მათელს სამედიკალირაციო პოლიტიკას ამიერ-კავკასიაში.

ფ ა უ ს ტ ი

(გაგრძელება)

ფაუსტ. პო, როგორ არაი ვარსკვლავებსაც გავციო ლებივართ!

წარსული ჟამი ეს წიგნია შვიდბეჭდიანი;
 რასაც უძახი, მეგობრო, დროების სულსა
 საკუთარ ხელში ჰპოვებს მაგას ადამიანი!
 და მასში ხედავს თვით დრო ჟამსა გამოხა

ტულსა
 და, ქეშმარატად, ხშირად მასში წამება ჩნდება,
 რა პირველ ჰნახვენ, მას უმაღვე შორს გაურბიან,
 მასში სანაგვე და საწყობი ჯღან-ჯღუნებისა
 და, სულ დიდი ვსთქვათ, სამთავროს და სამეფოს საქმე,

მშრალი კანონი შესაფერი ტიკინებისა!

ვაგნერ. მაგრამ სოფელი! ადამიანთ სული და გული.

მსურდა შემეცნო მაინც რამე ამეებისა!

ფაუსტ. რას უძახიან, ან რა ჰქვიან მაგ შემეცნებას?

ვისა აქვს ნება, ბავშვს უძახოს სწორე სახელი?
 თვით ის მცირენი, რომელნიც კი მისწდნენ
 შეგნებას

და მათმა გულმა მოაფრქვია წყვილიადს ნათელი
 გრძობას უსხნიდნენ მდაბიო ხალხს, უსხნიდნენ
 ხედვას,
 დასწევს, ჯვარს აცვეს, მიაყენეს კარს სატან-
 ჯველი.

გთხოვ, მეგობარო, შუალამე გადასულია,
 ამ ხანად ჩვენი საუბარი დროა შევსწყვიტოთ.

ვაგნერ. სიამოვნებით ვიფხიზლებდა თუნდ სამუდამოდ,

თუ საგულისხმო კამათს თქვენთან კვლავ განვაგრძობდი
 მაგრამ ხვალ იყოს, ხვალ აღდგომის პირველ დღესავე.

ნება მომეცით, ერთი სულ სხვა კითხვით მოგ-
მართოთ.
თავგამოდებით და მხურვალედ ვმეცადინობდი,
თუმც ბევრი ვიცი, ყველაფერი მინდა ვიცოდე!
(გადის)

ფაუსტ. (მარტო)

იმედი როგორ ჯერ სრულიად არ წარკვეთია!
კვლავ ამ უმსგავსო ნიადაგზე დაებეცება
საუნჯეს ეძებს და თუ ჰპოვა მან წვიმის კია
მოეფინება მის გულს შვება და აღტაცება!

და მაგისტანა აღამიანს აქვს რა უფლება
აქ იყოს, სადაც სულთა კრება მე გარს მერტ-
ყმება

და საუცხოვო სიმღერებით მენმაურება?
მაგრამ, ახ, არა! მე ამ ხელად დიდათაც გმად-
ლობ,

შენ, უბედურზე უბედურო მიწის შვილებში,
შენ გამოაჭლიჯე ჩემი თავი სასოწარკვეთას
რაიც მიქაღდა გონების და აზრის შერყევას.
ახ, ის ჩვენება რა უსაზღვროდ დიადი იყო,

რომ თავი ვიგრძენ პაწა ჯუჯად, ჩია არსებად!
--
ვფიქრობდი, ვიყავ სწორხატება მე ღვთაებისა,
სიმართლის სარკე საუკუნო და მოკიალე,
მე, ვინც ჩემნებად შევეუღრთდი ცნებრწყინვა-
ლებას

და მიწის შვილნი განზე დაეყავ, ჩამოვიცალე
მე მეტი, ვიდრე ქერუბიმი, ვისი ძალ-ღონეც
მსურდა მედინა თავისუფლად ბუნების ძარღვში
და რა შემექმნა, დავმტკბარიყავ ღვთიურ
ცხოვრებით,

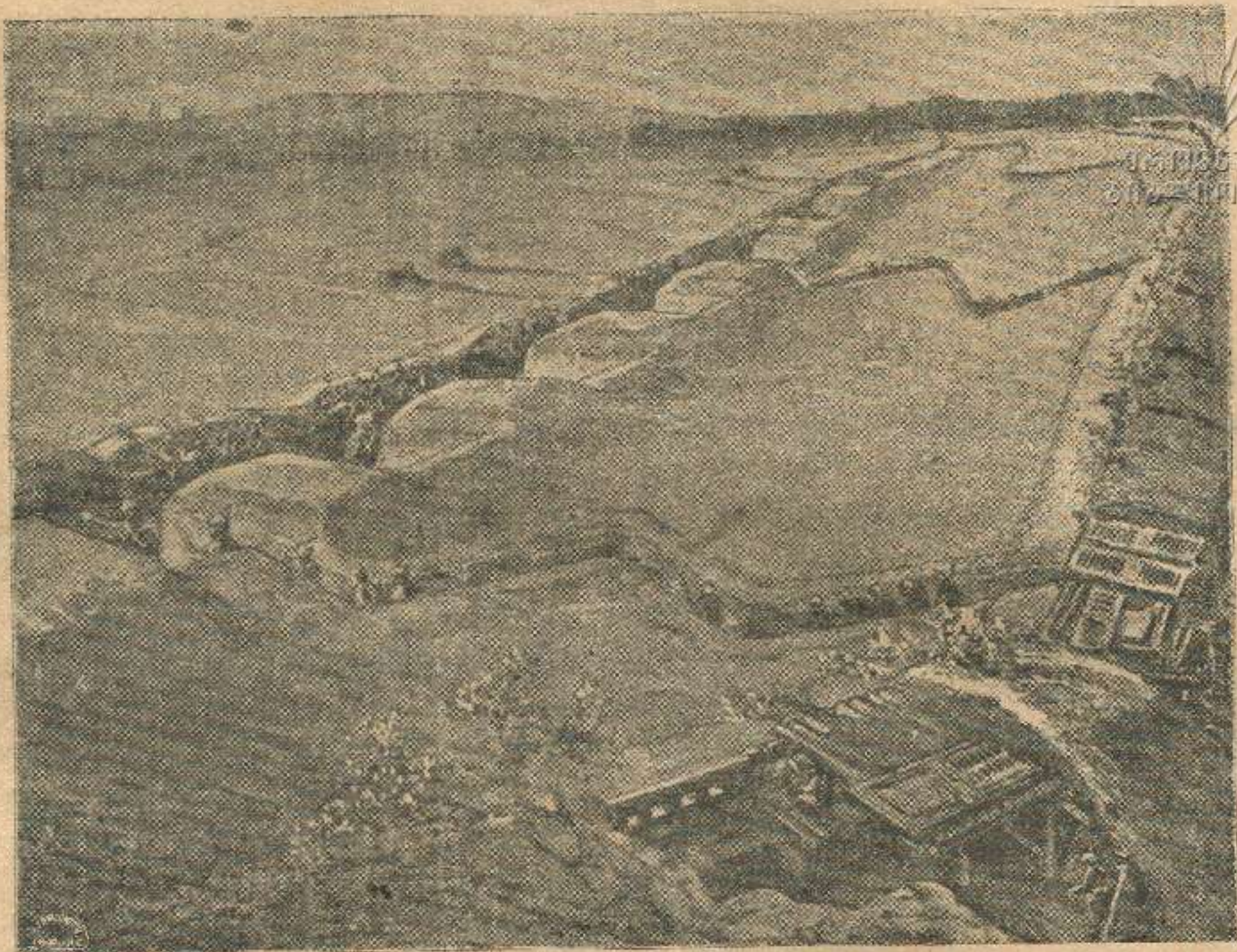
წარმოდგენებით განმსკვალულსა თავი მოქონ-
და

აწ მე ეს როგორ, როგორ უნდა მოვინანიო,
ერთმა მრგვინვარე სიტყვამ შიშით პირქვე და-
მამხო.

--
არა მაქვს ნება, თავსა ესთვლიდე შენს თანას-
წორად,
ძალა ვინმარე ჩემთან შენსა გამოსაწვევად,
მაგრამ ძალა კი აღარ მომყვა შენს შესაპურო-
ბად.

ფრანგის ჯარისკაცება მუბებიან იტერენ აკვზკის ბკლკიაში იმ ადგილზედ, რომელიც და-
ფარულის არსებობდა გამოსკებულ წყლითა.

გერმანელების შესანიშნავი რამდენიმე რიგის თხრილები, შეერთებულნი მიწაშივე ამოთხრილ დაკლაკნილი გზებით. მარჯვნივ არის გამართული სახურავებიანი თხრილები დასასვენებლად, დასაძინებლად და პურის ჭამისათვის.

ამ წუთში თავს ვგრძნობ ესდენ დიდად, ესდენ მცირედად.

ასე უწყალოდ მე ხელი მკარ და უკუ მაგდე და აღამიანთ შეუცნობელს ბედში ჩამაგდე. აწ ვინ მასწავლოს? აწ რას უნდა ვერიდებოდე? ნუ თუ მივსდით ჩემი ლტოლვის ისევ ძველს კვალსა?

ახ! ჩვენი საქმე, ეგრევე ჩვენი ტანჯვა-ვაება ზღუდავს ჩვენსავე ცხოვრებისა გზა გასაფალსა! უცხო და უცხო ქვეყნიური გლახ დაბრკოლება დიად რამისკენ მისწრაფებას წინ ელობება, და თუ ამ სოფლის გესურს მივიღოთ სიკეთე, შვეება

სიფუქსავატე, მოტყუება ხელში შეგვრჩება. ესენი მოგვცა ჩვენ ცხოვრებამ და რა კრულია მიწიერ ჩხრეკით წმინდა გრნობა გალახვრულია!

და თუ ოცნება თამამის ფრთით იმედით სავსე უკვდავებისკენ ავზნებული გადაფრინდება, საკმარისია მისთვის მხოლოდ მცირე მანძილი

ბედით დასჯილი დროს უფსკრულში ჩაიღუპება, იმ წამსვე ზრუნვა ჩაგეჭდობა გულის სიდრმეში, იქა ჰქმნის იგი იღუმალსა ტკივილს, ვაებას, იქ დაუცხრომლად არწევს იგი თავის თავს მარად და საშუდამოდ გისპობს ლხენას და მოსვენებას.

იგი იფარებს ახალ-ახალს ნილაბ საბურავს, ძალუძს მეუღლის, შვილის სახედ გამოგეცხადოს, ძალუძს გეჩვენოს ცეცხლად შხამად, ხანჯლად, მდინარედ დასატანჯველი საშუდამოდ მით განგიშხადოს. რასაც კი ჰხედები, გაცახცახებს, უკრთი შიშითა, უნდა იგლოვო რაც დაპკარგე ვაი-ვიშითა!

არა, არა ვარ ღმერთის სწორი, აწ ღრმად ვგრძნობ ამას,

მე მატლსა ვგევარ გახრწნილ მტვერში რომე დაძვრება, რომელიც იქვე საზრდოს ჰპოვებს და წუთხით ძღება

შემდეგ გამვლელი ფეხსა აღგავს და ისრისება, მაშ ეს რა არის ჩემს გარშემო, თუ არა მტვერი

სულის შემხუთად ამ კედლებზე გაძწკრივებული? ეს ძვალ ძვულები, ეს ათასგვარ ჯღანებით სავსე მდილთა საღირღი დაობლებულ-დახავსებული? აქ უნდა ვპოვო საბრალოძან, რაც კი მაკლია? იქმნება უნდა გადვიკითხო ათას წიგნებში რომე სტანჯავენ ერთმმნეთსა ადამიანნი და სადღაც იყო ბედნიერი უბედურებში? რას მიღრეჯ კბილებს ცარიელო, შენ თავის ქალავ?

ხომ შენი ტვინიც, როგორც ჩემი ერთხეულ ეული

ნათელს ეძებდა, სიმართლისკენ ესწრაფებოდა და ბნელში იქმნა ცდომილი და გზა-არეული. თქვენ, ხელსაწყობნო მე, უბედურს აღბად დამცინით

იმ მორგესა, ფარცხსა, აზარმაცსა, ბორბალთან ერთად.

მე ბქესთან ვიდექ და თქვენ უნდა ჰყოფილიყავით

იდუმალობის გასაღებად და შემაერთად.

თუმც თქვენი წვეტი კობტა არის ურდულს ვერ აპხსნით,

რომ საბერავი მოაცალო, არა გნებდება

და ნათელ დღეშიც იდუმალი რჩება ბუნება.

მის დიად სულში უხილავად რაიც იმალება

მას ვერც ჰახრაკი, ვერც ბერკეტი ვერ მიუღება.

და შენც ავეჯო ძველის-ძველო არ მიხმარინარ,

ირგვლივ აწყვიხარ, რადგან ძველთა შეძენილიხარ,

და შენც ხვეულო, ვგ ქალაღდი შეგემჭვარტლება

იმ დრომდის, ვიდრე ის ღამპარი აქ ებჭუტება.

ნეტამც ქეიფში გამეფლანგა ჩემი ქონება,

ეს ბევრად უფრო ცხოვრებაში ემჯობებოდა,

ვიდრე მკირედით აქ დავსტანჯე ჩემი გონება

ვიდრე ნიადავ ძიებში ხვითქი მხდებოდა.

რაც სამკვიდრებლად შენს წინაპარს -გადმოუცია

დაემფლობელე რომ შეგეძლოს მით სარგებლობა,

ის ტვირთად გაწევს, რასაც შენ ვერ გამოი-

რასაც ჰქნის წამი, მით უსარგებლო და გრძნობა!

მაგრამ იმ ადგილს ჩემი თვალი რად აჩერდება? ის შუშა არის ანდამატებრ რომ მეზიდება?

რად იქმნა შევებით ჩემი სული განათებული, რად გამაბრწყინა სიხარულის საამო სხივით,

ვით გზა ბნელ ღამეს მთვარის შუქით გაბრწყინვებული?

მოგესალმები ერთად-ერთო ჩემო ჭურჭელო, აწ მოკრძალებით მოგიწოდებ, შენი მსურს

ხლები.

აწ გამახსენდი, შენ ხარ კარგი საშუალება. შენ გამჯობინებ კაცთა ჭკუას და ხელოვნებას,

ძილის მომგვრელი სითხე შენში კვლავ ინახება.

შენ, მსხნელო ყოველ სატაჯველთა მომიკვდავთათვის

აწ დაამტკიცე შენი ძალის ღმობიერება. გიმხერ და გულის მწუხარება მიმსუბუქდება,

გიღებ შენ ხელში და სიკვდილიც მიახლოვდება,

ვრცელს ზღვისა იქით დაუცხომლოდ მივესწრაფები

ვგრძნობ ფეხთა ქვეშე სარკესავით წყალი მდინარებს.

იქ სხვა კიდევ სხვა განთიადს მივესალმები.

ა. შ.

(შემდეგი იქნება).

სომხური პრესა

„გაზეთი „ზაკაგაზსკაია რეჩ“-ის რუსულ ასაკების წამსახრამის ქვეშ ქართველი ინტელიგენციის მოვინისტური ფსიხოლოგია იმალება. რომ მოვისურვოთ და დავახსნათ ის ურთიერთისადმი დამოკიდებულება, რომელიც არსებობს სომხურსა და ქართულ ბეჭდვითი სიტყვის შორის, სანადისის ქვეშ შეგვაძლიან ვსთქვათ რამ სომხურა იტყვიითი სიტყვა მარტა თავის საკუთარ საქმეებში იყო განსაუღი და უურადლებს არ აქტავდა ან-და სტდი-

დაბდა უკრადლებს არ მიუქცია ქართულ ხატიანისტე ბისათვის. ქართველები კი შირიქი უკანსსხეულ წლების განმავლობაში, როცა კი შემთხვევას იხელოებდნენ ხალხს, სულ მუდამ შეურაცხყოფას აუქებდნენ მთელ სომხის ერსა და სწელულადნენ ისედაც დაწველებულს სომხის ხალხის გულსა. დღეს უმაღლეს წერტილამდე მიაღწია მათმა სიბოროტემ. ჩვენ მუდამ ვცდილობდით როგორმე ქართველების ასეთი ცუდი დამოკიდებულება სომხებთან ქართველი თავად აზნაურების წადებრივი ინტერესების თვალსაზრისით აგვეხსნა. ესლა კი ცხადი ხდება, რომ ამ უცნაურ მორალისტებს ოსმალეთის უბედურა სომხებიცა სძაგთ. ეს ვერაფრით ვერ აგვიხსნია.

რა მოხდა? რად აიძალჩენ?

ოსმალეთის სომხები ავტონომიას ესწრაფვიან; დიად! აქვენ რა შერე? თქვენ რა საქმე გაქვსთ? თქვენ აქ რა აზგარიში უნდა გქონდეთ?

ეს ვაჟბატონები დიდ მოუსვენრობაში არიან. ცდილობენ დამტკიცონ, რომ ავტონომია აქ შეუძლებელია, აუსრულებელი.

„ზაკავკასიის რეჩი“ ობიექტურ მკვლევარის რთლში გამოდის და მითმბდა მუცნიერული მეთოდით იძლევა ოსმალეთის სასომხეთის მოსახლეობის რაოდენობას.

მაგრამ მუდის სორში მგლის თავი გამოჩნდა.

თვითუკლ სტრიქონში, თვითუკლ გულგრილად გამოაქმულ მსჯელობაში ჩვენი ჩანაბა შოფინისტის მძულვარება და სიბოროტე გამოისტვივის.

თავის დროზე ჩვენ დაუბრუნდებით იმ უსწორმასწორობას, რომლითაც „ბრუნის“ ობიექტური გვლევას სავსე.

ჭერჭერებით კი ჩვენ გვაშორობებს ის შეურაცხყოფელი და ირონიული კილო, რომელსაც „ზაკავკასიის რეჩი“ ვერ ვმადავს, თუმცა კი ძალიანა ცდილობს.

ოსმალეთის სასომხეთის სივრცე, თურმე ხუ იტყვიოთ იტალიის სივრცეს უდრის. იტალია კი კვრახაში დიდ სახელმწიფოდ არის ცნობილი; ისტორიულ სასომხეთის სივრცე უდრის 1,700 კვრსოსა, გეოგრაფიულ სასომხეთის სივრცე კიდე 1000 კვრსს; თვითუკლ ოთხკუთხ ვერსზე სამი სომეხი მადის. ამას ძალიან „ზნანობთ“ რომ ეს ასეა, რადგანაც ასეთი გარემოება ძალიან გააძნელებს ამ მხარის სახელმწიფოებრივ მოწყობასა და სხვა და სხვა.

გარდა იმისა რომ ეს სიცრუვა, შეურაცხყოფელიც არის მუხობელ ხალხისათვის, რომელიც იტალიის ოსმალეთის მთავრობის უდელქვემ და ქართველ ზატრიოტებისათვის არაფერი ფრება არ მოუტახია, რადგან არც სადმე მხეველია. მაგრამ უკვლახედ შეურაცხყოფელია ის უტოფრობა, რომლითაც ცდილობენ შეტი უკრადლებით

მაქცნენ ოსმალურ წყაროებს, ვიდრე სასომხეთის ზატრიოტისას.

კაცი ენდაბადეს ოსმალეთის წყაროებს და მათზე დამყარებულ ცნობებს თ თქმის უკვლა მოგზაურისას—აი შეურაცხყოფა (რომელსაც სახელს მკვლევარებში იტყვიან), რომელსაც ქართველი ხატიანისტები აუქებენ ჩვენს უფლებებთ და ტახულ ძმებს...

ჩვენ არ ვადიდებთ ოსმალეთის სომხების რიცხვს. აგი იქნება სელ ახლამამუღალიში გაიზარდას, „ზაკ. რეჩის“ სურვილის წინააღმდეგ (?). ამ ქვეყანაში და ოსმალეთის სხვა მხრებსა და კალთიებში სცხვრობის ერთი მილიონი სომეხი. დიდი უმრავლესობა სომხეთის საზღვრებთანაა და ისინი არ მაინდომებენ არსგზით დარჩენას მტრულ ოსმალეთის უმრავლესობაში და დაბრუნდებიან ბედნიერ ავტონომიურ სამშობლოში. ბევრნი ხულ უკანასკნელ დროს არიან გადასახლებულნი თავის არა სტუმართ მოყვარე სამშობლოდან*). ესედაც კი ჩვენ უფრო დიდ უმრავლესობას წარმოვადგენთ იქა, ვიდრე ქართველები აბიჯისში (20%) და ახალქალაქში, ამ ქართულ ჭავახეთში (7%). და თუ ქართველი ხატიანისტები ფიქრობენ, რომ ამ ქართულ მხარეში შეიძლება აწიოს ქართველების რიცხვა გადასახლების საშუალებით, მათ უფრო მეტი შეიძლება აქვთ სომხებს ვაკზანონ სამშობლოში კიდე 800,000 სომეხი, რომელსაც ვადურჩა ოსმალეთის უდელს.

აი რა პასუხს აძლევს „პორიზონი“ „ზაკავკ. რეჩს“ იმ წერილებზედ, რომელიც უკანასკნელ დროს იქ იბეჭდება. ეს პასუხი ცოტაოდნად პასუხად გამოადგება ჩვენს წერილებსაც და მეტად საყურადღებოა ჩვენთვის. მეტადრე უკანასკნელი სტრიქონები. მართლაც, თუ ქართველებსა აქვთ ზოგიერთი გადასახლების იმედი, რატომ სომხებს არ ექნებათ, მაგრამ ჩვენ გარკვეულად უნდა ვიცოდეთ საიდან სად უნდა მოხდეს გადასახლება, რომ არამცთუ გულწრფელის სიხარულით შევხედეთ, არამედ ხელიც შეუწყოთ ასეთ შეზობლობას, რომელიც თითქო ყველასა გვსურს. ადამიანი მთლად დაბრმავებული უნდა იყოს რომ სიძულვილსა გრძნობდეს ოსმალეთის სომხებისადმი, როგორც ეს ჰგონია პატივცემულ „პორიზონს“. პირიქით ჩვენ ასე გვესმოდა „ზაკავკ. რეჩის“ წერილები, რომ ავტორი გამოხატავს სურვილს და ობიექტურ პირობების შეცვლას მოითხოვს იმ გვარად, რომ სომხების რიცხვა სასომხეთში უნდა იმატოს, გადმოსახლების საშუალებით. საიდან უნდა გადმოსახლდეს ეს სომეხობა, რომ მართლაც რეალური პირობები შეიქმნას, ტერიტორიული ავტონომიისათვის? რასაკვირველია, ძნელი

*) ხაზი ჩვენია. რედ. „კლდე“.

წარმოსადგენია, რომ მაგ., რუსეთიდან, როსტოვი-დან, ნახიჩევანიდან და სხ. სომხები გადასახლდნენ თავიანთ ავტონომიურ ქვეყანაში, ვინაიდან მეტად საძირკველიანად მოიკიდეს ფეხი აქა. ძნელია წარმოვიდგინოთ, რომ იმ მკვიდრ სომხებმაც მოიცვალონ ფეხი, რომელნიც ჯერ კიდევ დავით აღმაშენებლის ან ერეკლეს დროს არიან გადმოსახლებულნი საქართველოსა და თბილისში... რომელნიც უფრო ქართველი გრიგორიანები არიან, ვიდრე სომხები, მაგრამ სწორედ „პორიზონისაგან“ დასახლებულ ადგილებიდან: თბილისისა და ახალქალაქის მახრიდან, საცა სომხობის უმრავლესობა შეიქმნა ხელოვნურის წესით უკანასკნელი ათეული წლების განმავლობაში, — იქიდან სომხობა ბუნებრივ გადასახლების პრინციპს დაიცავს, თუ დაუბრუნდება სამშობლო კერას. ესეთი ბუნებრივი მოვლენა ყველა მკვიდრის თანაგრძობას გამოიწვევდა, როგორც საქართველოში, ისე სასომხეთოში და აი აქეთკენ უნდა იყოს მიმართული რეალური მისწრაფება სომხებისა, რომ ჩამოვარდეს კაცთ-მოყვარეობა და სათნოება. ესეთი ბუნებრივი ტალღა ერთის დაკვრით გადასჭრიდა და სამუდამოდაც, ბევრს უთანხმოებას აქაც და იქაც; ბევრს წინააღმდეგობას, ოსმალეთის სასომხეთოში შეიქმნებოდა მართლაც რეალური მოსახლეობა სომხებისა, რომელიც შესძლებდა შექმნას ნამდვილი პოლიტიკური ორგანიზმისას და აქ დაუთმობდა ადგილს იმ ბუნებრივ რეალურ მოსახლეობას, რომელიც იყო და უნდა იქმნეს კვლავაც ასეთი გარდაწყვეტა საკითხისა მოსპობდა ყოველგვარ უნაყოფო და ნაყოფიერ კინკლაობასა და შეჯახებას ერთის მხრით და საბოლოოდ დაამყარებდა პოლიტიკურ ერთეულს სომხეთისას საფუძვლიან და უდრეკ ნიადაგზედ. მართლაც, ერი მხოლოდ იქ შეიძლება იყოს მაგრა ფეხმოკიდებული, როგორც ერი და არა როგორც შემოსული — საცა სამშობლო კერა უნთია, — ამიტომ გვგონია რომ ძირითადად უნდა გადაისინჯოს პროგრამა სომხების მოქმედებისა, თუ სურთ სიმბატიების და ანტიპატიების მიხედვით კი არა წყდებოდეს ეროვნული საკითხი, არამედ რეალური საფუძვლების მიხედვით.

რუსეთის პრესა და ქართველობა

«Русские люди пришли полное искреннее доверие грузинь къ русскому правительству, не-

возмутимос ихъ терпѣніе за удобное простодушіе недорослей исторической жизни! это — ко- ренная ошибка въ оцѣнкѣ гру- зинь»...
 „Къ грузинскому вопросу“
 проф. Н. Маррь спб. 1906 г.

რუსეთის პრესამ ქართველებისადმი მოწყალება მოიღო.

აქა-იქ ქართველებზედ წერილები იბეჭდება. მაგრამ ყველა წერილში ერთი და იგივე მიმართულებაა.

იწერება ქართველ მეომრების ვაჟკაცობაზედ და სიმამაცეზედ ბრძოლის ასპარეზზედ.

მოგვითხრობენ, რა საუცხოვო გმირობით იხოცებიან ქართველი ჯარისკაცი ავსტრია-გერმანიის ფრონტზედ.

ცნობილმა წერილმა გაზ. „ბირჟეცია ვედამოსტისა“ — „ქართველები ომში“ — შემოიარა ბევრი რუსული გაზეთი.

სხვა გაზეთებიც ასევე მოგვითხრობენ...

ისე როგორც წინააღმდეგობდნენ შოტლანდიელ და შვეიცარიელ დარაჯთა ჯვარდიებზედ, კნებტებზედ, ლანც კნებტებზედ და სხ.

ისე როგორც დღეს ფრანგების ველურ ზანგების ჯარისკაცთა ნოქმედებაზედ მოგვითხრობენ...

და რასაკვირველია ბრძნულ გაზ. „რუსკომ სლოვომ“ — აც აქედან საჭირო დასკვნა გამოიყვანა: ბ. სიბირსკის კალმით „უძღვნა“ ქართველებს დიდი წერილი, რომლის მთელი შინაარსი ბოლო დასკვნაში გამოიხატა:

„ქართველი ხალხი მშვენიერ მასალას წარმოადგენს საუცხოვო „პლასტუნთა ბატალიონების“ დაარსებისათვის“.

რასაკვირველია, დღევანდელ პრესის მთავარი თემა ომის გარშემო ტრილებს და უმრავლესი ელემენტი ცხოვრებისაც მისი საჭიროებით იზომება.

და არც ძალიან გასაკვირველი იქნებოდა, რომ ქართველი ერიც იწონებოდეს, როგორც კარგი სამომარი მასალა.

მაგრამ გასაკვირველი ისაა, რომ როცა სხვა წრების ღირსებანი სხვა მხრითაც იწონება — როგორც ეროვნულ კულტურის, ისტორიულ შინაარსის და იდეალების მხრივ, მაგალითად პოლონელებისა, უკრაინელებისა, ლატიშელთა, სომეხთა და სხვათა,

ქართველებისა მარტო ერთ მხარეზეა ლაპარაკი: კნეხტობასა, ლანცკნეხტობაზედ.

სხვა ერებს რუსეთის პრესა ვეებერთელა წერილებს უძღვნის—მის საჭიროებათ, სურვილებს, მოთხოვნილებათ და იმედებს—უკანასკნელთა დასაკმაყოფილებლად.

ქართველებისათვის კი სურვილია—„პლასტუნთა ბატალიონებად“ დაყოფა და ამით დაჯილდოვება.

სასაცილოა ეს მეტად, მაგრამ მასთან სამწუხაროც.

პროფესორ მარის ნათქვამი სიტყვები სწორედ აქაი მოსატანი:

„Невозмутимое терпение“ ერისა ამასაც აიტანს ..

მაგრამ მარტო დღეს, სანამ საქვეყნო აღიარებით დაშოშმინდება...

ხვალ კი ნათლად დავინახავთ ვინ იყო საერთო სახელმწიფოებრივ პოლიტიკაში „недоросль“-ად: რუსეთის მოწინავე პოლიტიკურ პარტიების მოთავენი, რომლებიც განზრახ სთიშავენ ქართველ ერის იდეურ შინაარსსა და მისი ეროვნული სახის პოლიტიკურ მნიშვნელობას რუსეთისათვის წინა აზიაში, (რათა დიდი ჯილდო არ მოგვთხოვონო),—თუ ბატარა ქართველი ერის მრავალ მოღვაწეთა ერთსულოვანი და საფუძვლიანი აზრი, რომ—თუ დიდ რუსეთს წინა აზიის ხელში დაჭერა სურს, განსაკუთრებით ქართველობას უნდა დაემყაროს.

ისტორია ამას გვიჩვენებს.

საქართველო შეუერთდა რუსეთს და მიართვა რუსეთის ტახტს მთელი ამიერ-კავკასია იმავე სომხებით, რომელნიც ღღეს რუსეთის პრესამ მარტოდ გამოაცხადა აზიაში მარტო რუსეთის მსხნელად.

ღღესაც ასეა, მიუხედავად იმისა, რომ მილოვი და არუთიუნოვი არას ზოგავენ, რომ ათასნაირი ყალბი წერილებით რუსეთს უმტკიცონ რომ ჩვენა ვართ შენი მხსნელებიო...

ეს არც იყო და არც იქნება.

ბრძნული ქართული ანდაზა ამბობს:

ნუ დაპყარგავ ძველსა გზასა, ნურცა ძველსა მეგობარსაო...

მაგრამ ეს რჩევა, ხვეწნად არ ეჩვენოთ რუსთა იმპერიალისტებს.

ხვეწნი ქართველ ერს არც ეკადრება. რჩევა კი საჭიროა, ამას მოითხოვს დღევანდელი მომენტიც.

მომენტი კი მოითხოვს რუსეთის ხელმძღვანელ

პრესისაგან, რომ ხმა იყოს ამოღებული ქართველ ერის საჭიროებაზედ, სურვილებზედ და მისწრაფებაზედ.

ჯილდოსი ნუ გეშინიანთ. ქართველ ერს სამართლიანად უნდა დაელოდოვნება არა „რუსკოე სლოვო“ და საზოგადოთ გაზეთები არამედ თვით ქართველი ერის წამებული ისტორია.

მის ქარცეხლში ქართული ეროვნული აზრი ფოლადივით შეიჭედა და საერთაშორისო და გეოგრაფიულ პირობებმა ისეთ არწივის ბუდეში მოამწყვდია იგი, რომ მისი განადგურება ისევე ადვილია, როგორც ჩერნოვორელებისა ლოვიის მთაზედა.

ასე რომ ჯილდოსი ნუ გეშინებათ.

მარტო სამართლიანად და უშიშრად დაფასეთ ქართველობის ღვაწლი რუსეთის იმპერიისთვის და გაიხსენეთ იგი როგორც ერთ თავის ნამდვილი სახით და კეთილშობილურ ქართულ ეროვნულ მისწრაფებანი.

ეს იქნება გასწორება იმ შეცდომისა რომელზედაც ცნობილი მეცნიერი ნ. მარი სწერდა.

ეკალი.

უცხოეთის მიმოხილვა

იტალიის პოზიცია.

დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც იტალიაში განახლდა პარლამენტის მოქმედება, გახსნისათავე მთელი ქვეყნის ყურადღება მიპყრობილი იყო პრემიერ მინისტრ სალანდრასაკენ, თუ რას იტყოდა იგი, როგორ გამოარკვევდა იტალიის პოზიციას ამ საშინელი ომიანობის დროს. ყველას ეგონა, რაკი იტალიამ მხარი არ დაუჭირა გერმანიას მსოფლიო კონფლიქტის დროს, უეჭველია, ეხლა სამთა შეთანხმებას მიემხრობაო. ახლა ამას დაუმატეთ ის გარემოება, რომ იტალიიდან ყოველციხმარე დღე ახალ-ახალი ამბები მოდიოდა, თუ იტალია რა სიმპატიით უყურებს საფრანგეთს, ანუ ინგლისს. ყველა ეს მოკავშირეებისთვის საკმაო საბუთი იყო, რომ დაესკვნათ, აი, ეხლა დაუდგა იტალიას დრო, როდესაც დაიბრუნებს თავის დაკარგულ ტრიესტს, ტრიენტს და სხვა. ამისთვის მას დასჭირდება ომის გამოცხადება ავსტრია-გერმანიასთანაო მაგრამ სინამდვილემ სხვა დაგვანახვა. რომიდან მასული დეპეშები გადმოგვცემენ, რომ იტალია შეურყეველად იცავს ნეიტრალიტეტს. პრემიერიც სწორედ ამასვე ადას-

ტურებს. მართალია, ის ყოველ დღე მზადებაშია, ჯარის მობილიზაციას ახდენს, ფლოტს თავს უყრის, მაგრამ ჯერაც გამოურკვეველია საით მოიქნეს იგი მახვილსა, სალანდრას სიტყვით ეს მზადება წინასწარი გაფრთხილებაა, რომ ისარი პირველად იქით გასტყორცნოს, საითაც მოულოდნელად მის ნეიტრალიზებას შეეხებიან. მშვიდობიანობა, ნეიტრალიტეტის დაცვა, — აი იტალიის დევიზი. ომის ღმერთს მხოლოდ უმცირესობა მოუწოდებს. ავანტიურა მას ვერ გააბრიყვებს, რომ ვისიმე წაქეზებით ან ოქროთი მოსყიდულ იქმნეს. უეჭველია, იტალია მაშინ ამოიღებს სმას, როდესაც მსოფლიო ტრაგედიის უკანასკნელი მოქმედების ფარდა შეიბრევა და ეს გამოსვლი იმდენადვე სარგებლიანი იქმნება, რამდენადც გონივრული...

ისპანია

„ვინც რა უნდა სთქვასო, წისქვილი კი ჰფეჭვას“, ამბობს ქართული ანდაზა, და ეს ისე არსად გამართლებულა, როგორც ისპანიაზე. ის თავისთვის ზის და ქეიფს ეძლევა, მაშინ როდესაც მსოფლიო ომის კოცონის ალი თვით ცასა სწვდება. ისიც ნეიტრალიტეტს იცავს, მაგრამ ნეიტრალიტეტიც არის და ნეიტრალიტეტიც, არის ერთგვარი ნეიტრალიზება, როდესაც ომში არ ერევი, მაგრამ არა იმიტომ, რომ სურვილი არა გქონდეს, არამედ იმიტომ უფრო, რომ სისუსტესა გრძნობ, თუმცა ომისთვის ხელი გქავა. ასეთი იყო ბელგიის ნეიტრალიტეტი, ასეთს გზას ადგია იტალია, ბულგარეთი, რუმინია, საბერძნეთი, რამდენადმე შვეიცია, ნორვეგია, დანია, შვეიცარია. მეორე ჯურისას ეკუთვნებიან ისეთები, რომელთაც გულწრფელად არა მსურთ ომი და არც თავს იცხებებენ მის სამზადისისთვის მხოლოდ ისპანიას უდარდელი. თითქოს განგებ, ბახუსმა ეხლა შეასხა ფრდები. მაშრის ომი, ან რა ომიას სცხელა, როდესაც მას არავინ აწუხებს და სიცოცხლის ტალღამ ახლა აქ გადმოსჩქეფა, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც კეკლუც პარიზს საკეკლუცო დღე წაუხდა და პრანქიაობის საპირფარეშო მაგიდა ახლა ხარბაზნების ბეტონით ნაშენ სიმაგრეებად გარდააქცია. ამ საშინელების ქარიშხლისადად მხოლოდ და მყოფდრო და კეთილდღეობის ოაზისად მხოლოდ ეს დარჩა ისპანია და ამიტომ საკვირველი არ უნდა იყოს, თუ დღეს ყველა იქითკენ მიისწრაფვის, ვისაც ომისთვის არ ერჩის გული და სიამის ტალღა თვალსა სტაცებს. მას ისიც კი ავიწყდება, რომ ახალშენების შიში მოვლის. მართალია, პრესა და საზოგადოებრივი აზრი გერმანიის სიმპატიით არის გაყდენთილი, მაგრამ

ესეც ისეთი უწყინარია, რომ სიტყვებს იქით არ გაშორებულა. ფარ-ხმალის ელარუნი ჭიქების წკრიალად გარდაქმნილა, მაგრამ ამ ბედნიერების ოაზისის თავს საიდუმლო ხელით ეწერება დიდებულ გიოტეს წინასწარმეტყველება:

„მკვდარია იგი, ვინც რომა ჰფიქრობს, რომ იგი ყოველისფერისკან დახლვეულია!“

გერმანელები ოსმალეთში

„რუსკ. ვედომოსტის“ ერთი მიმომხილველთაგანი განიხილავს გერმანელების დამოკიდებულებას ოსმალეთთან, რასაც მოკლედ გავაცნობთ ჩვენს მკითხველს.

გერმანიის მჭიდრო დამოკიდებულება ოსმალეთთან მე-XIX საუკ. პირველ ნახევარშივე დაიწყო. ჯერ კიდევ 1835 წ. სტამბოლში შემთხვევით მოხვდა მოლტკეს შტაბის ერთი აფიცერთაგანი. მთელი ოთხი წლის განმავლობაში სულთან მაჰმუდ II-ის განკარგულებით იგი ოსმალთა ჯარის ინსტრუქტორად ითვლებოდა. სულთანის სიკვდილის შემდეგ ეს დამოკიდებულება დროებით შესწყდა. მისი განახლება მოხდა 1877—78 წლ. რუსეთ-ოსმალეთის ომის შემდეგ. ოსმალეთისთვის აშკარა შეიქმნა, რომ მისი ჯარის რეორგანიზაცია აუცილებელი იყო. ოტომანთა მმართველობაში უკვე აქა-იქ გაისმოდა ალტაცება გერმანიის დისციპლინისა და მისი სამხედრო დიპლომატიისადმი. 1883 წ. მათ ხელახლად მოიწვიეს გენერალი ფონ-დერ-გოლცი, დღევანდელი გოლცი ფაშა, როგორც ჯარების ინსტრუქტორი. მართლაც, ამ უკანასკნელმა სახელოვნად შეასრულა თავისი მინდობილობა. ოსმალეთის ჯარში მოახდინა ისეთი საოცარი ცვლილება, რომ მას სულ ადვილად არგუნა გამარჯვება საბერძნეთთან 1897 წ.

შემდეგ უფრო მეთოდურად მიისწრაფებოდნენ გერმანელები მცირე აზიისაკენ. სამხედრო გავლენა განმტკიცებულ იქმნა გერმანიისაგან ეკონომიური დამოკიდებულებით. მის მიერ თითქმის შეკუმხნევილად დაპყრობილ იქმნა მცირე აზიის ბაზარი. ოსმალეთი თითქმის გერმანიის ახალშენად გარდაიქმნა. მცხოვრებთა ზედმეტი ნაწილი ოსმალეთისკენ სახლდებოდა. აბდულ-ჰამიდმა დიდი სიამოვნებით დაუთმო სამოსახლო ადგილები გერმანელ მოსულებს.

1908 წ. ოსმალეთში წესწყობილება შეიცვალა. ამას მოჰყვა ყოველ ღირებულების გარდაფასება. ახალგაზრდა ოსმალთა სიმპატიია უფრო საფრანგეთისაკენ გადინარა, სადაც მათ მიეღოთ საზოგადო განათლება, მაგრამ რაკილა კონტრ-რევოლიუციის

ტალღები ისევ გერმანიის მიერ გაწვრთნილი ჯარების შემწეობით მოგერებულ იქმნა, ოსმალნი ძალას უნებურად ისევ გერმანელებს დაემოყვრნენ, გერმანია მათი მფარველი ანგელოზი გახდა. ახალგაზრდა ოსმალთა კომიტეტები უკვე გერმანელთა ბრძანებას ასრულებდნენ. ეხლაც, ამ კრიტიკულს მომენტში, ოსმალეთი გერმანიის აბჯარით არის შემოსილი და არ უნდა გვიკვირდეს, თუ გათამამდა და თავის გამწვრთნელს უშიშრად გვერდში ამოუდგა...

ქართლელი.

იოქსიმოვიჩის ლექციაზედ

წარსულ კვირას არტისტიულ საზოგადოების დარბაზში „სერბიის სამეფო სავაჭრო აგენტმა“ ბ-მა იოქსიმოვიჩმა წაიკითხა ლექცია „ომის შედეგებზედ“. ამ წაკითხულს არ დაერქმეოდა ლექციის სახელი, და უფრო გულახდილ საპოლიტიკო პერსპექტივების დასურათ-ხატებას წარმოადგენდა.

ბ-მა იოქსიმოვიჩმა ნათლად წარმოადგინა ორი მძლავრი მოპირდაპირის—სლავიანთა და გერმანელთა—ზრახვანი; თანამედროვე და მომავალი, ყოფილი და სასურველი. ძალთა განწყობილება და სხ. თავის აზრს ასაბუთებდა მრავალის რუკით, ცხრილითა და ციფრებით.

მან წარმოადგინა გერმანია მძლავრ სახელმწიფოდ, რომელსაც სურს მთელი ქვეყნის დაპყრობა და ზედ გაბატონება გერმანელი ჰენისა. დაასურათა, რომ ამ ზრახვას გერმანია სისტემატიურად საფუძველს უმაგრებდა ყოველ მხრივ მეცნიერულად ფიზიკური ძალით, ბროპაგანდით, თუ მშვიდობიანი კოლონიზაციით. უკანასკნელი ყველაზედ მეტად თავს იჩენდა რუსეთში, რომელიც დანდობილად ეპყრობოდა გერმანიას და სწამდა მისი მეგობრული განწყობილება. რუსეთმა ხელში ჩაუგდო გერმანელებს თითქმის მთელი ვაჭრობა და მართველობაც ვაჭრობამ იმდენად სახიფათო სახე მიიღო, რომ რუსეთიდან, როგორც განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო სახელმწიფოდან უფრო ნაკლები გააქონდათ უკანასკნელ წლების განმავლობაში სასოფლო-სამეურნეო ნაწარმოები, როგორც პური, ქერი და სხ., ვიდრე შემოაქონდათ გერმანიიდანაო. გერმანია უთითებდა რუსეთს აღმოსავლეთისაკენ და გადაჰქიდა იაპონიას, რომ ამ დროს გამოეგლიჯა ისეთი სავაჭრო ხელშეკრულება, რომელიც ეკონომიურად

უმარჩილებდა რუსეთს გერმანიის ზეგავლენას. აი მთავარი მიზეზების ჩანასახი დღევანდელი ომისა გერმანიასთან და არა მხოლოდ ძმური განწყობილება სერბიასთან.

შემდეგში, თუ რუსეთსა და ^{ეროვნულ} სლავიანებსა სურთ გაუმკლავდნენ გერმანიის მალაკულტურას, აუცილებლად უნდა მოხდეს შეერთება ყველა სლავიანურ სახელმწიფოსი—ფედერატიული წესით. რუსეთის ძეფე და მოსკოვში დაწესებული „ვეჩე“ იქნებიან გამგებელნი ამ ფედერაციისა, რომელშიაც უნდა შევიდნენ ავტონომიური ნაწილები: სერბია, ბულგარეთი, ჩეხია, უკრაინა, პოლონეთი, ბელოროსია და ველიკოროსია. ამასთან, ამ ფედერაციაში მოქცეული სხვა ტომის ერებიც უნდა უზრუნველყოფილნი იყვნენ. მაგალითად რუმინია უნდა გაერთიანდეს თავის ტრანსინვანიასა და ბესარაბიით. ფინებმა, სომხებმა, ქართველებმა და მუსულმანებმა უნდა იქონიონ თავისუფალი ნაწილები და ებრაელებიც განთავისუფლდნენ იმ უცნაურ და სასტიკ მდგომარებიდან, რომელშიაც ეხლა იმყოფებიან. აი ასეთი ძმური თავისუფალი კავშირი რუსებში მოსახლე ერებისა სლავიანურ ქვეყნებთან— შეჰქმნის იმ ძალას, რომელიც ალაგმავს ძლიერს და კულტუროსან გერმანიის მილიტარიზმსა.

იოქსიმოვიჩმა გამოსთქვა ის აზრიც რომ ოსმალეთის იმპერიის გაქრობა სასურველი არ არის, რადგან ესეთი მოვლენა პირისპირ წააყენებდა ორ ისეთ მოქიშპე სახელმწიფოს, როგორც რუსეთი და ინგლისია—ეხლა მეგობრები და ერთად მომქმნენდა. პირიქით, სპარსეთი და ოსმალეთი უნდა გაერთიანდეს, რომ ბუნებრივი საზღვარი აღიმართოს ორ მსოფლიო ბუმბერაზს შორის.

ბოლოს იოქსიმოვიჩი შეეხო ქართველ-სომეხთა ურთიერთობას და დასლოვებით იგივე აზრი გამოსთქვა, რომელსაც ჩვენ ვადგივართ უკანასკნელ დროს: სომხებმა უნდა ავტონომია მოიპოვონ ოსმალეთის სასომხეთოში და იქ ეძიონ თავისი პოლიტიკური სამშობლო, რომ ხელი არ შეუშალონ იმ ერებს, საცა სტურებად არიან. ქართველების ხსნაცრუ მიმართულებისაგან სხვათა შორის დაინახა თავისუფალ ეკლესიის აღდგენაშიაც და მოუწოდებდა ვისაც ჯერ არს-ამ აღდგენისადმი.

ლექცია მეტად თამამი და სხარტული იყო. საზოგადოება ბლომად დაესწრო და გულწრფელადაც აჯილდოვებდა ტაშით.

რაე.

თეატრი და ხელოვნება

მრავალი რამ საკუროაზო ჭხდება ჩვენს ცხოვრებაში, მაგრამ თუ ვისმეს ჩემპიონობა ჭსურს დაიკვირებს რამეში, ეს ისევე ჩვენი სათეატრო სეზონი გახლავთ. ასეთი უფერული რეპერტუარი არა ვგონებ როდისმე ჭდირსებოდეს ჩვენს შეღებოშენს. ამ მხრივ იმისი ბუდი თითქმის საფლავის კარამდე მივიდა. ან რა არის, თუ არა სიკვდილი, როდესაც იგი ძველის ძველს თახუბში სიძებნის ეფლად უვარვის ბიესებს, რომელთაც არაფითარი მნიშვნელობა არ აქვს ჩვენს ცხოვრებისათვის. აიღეთ, მაგალითად, ვ. აბაშიძის საბუნებისოდ დადგმული ანტონოვის ბიესა „მზის დაბნელება საქართველოში“. ერთი მითხარით, გუთამუთ, რა ჭვერია ამ ბიესაში ისეთი, რასაც შეუძლავს დაეკმაყოფილებინავს დამსწრე საზოგადოების ესთეტიური გემოვნება? საფცარი არ უნდა იუავს, თუ დახავსებულმა ბიესამ არქივის რბი მოუვიდა თვითუელს დამსწრეს. ეს წარმოდგენა ვი არა, ლიტერატურული და უფრო ზრდასრული კიდეათა რომ ვსთქვათ, რბ მურობა ბალახანი გახლდათ და მეტი არაფერი. ვინ დაფასავს? რომელი ერთა? მობუნებისე? მაგრამ რა ფასის ხელოვნება დაგვანახვა მან? დირდა რათმე? ჭეშმარიტად, თამაში სრულებით არ შეუთერებოდა ისეთ სახელოვან მსახიობის ჩიჭს, როგორც ბ-ნი აბაშიძეა. და ეს გარემოება მით უფრო გვიკლავს გულს. მის მრავალ ფეროვან რეპერტუარს არ შეჭყარრის ასეთი მარცხი. ჩვენ

შეგვიძლავ მის ვაზატიოთ ბიესის ამოჩვენა, მისი უშინაარსობა, თუ ვი ერთი მხრით მაინც დაგვაკმაყოფილებდა, ვთქვათ, თამაშით. მაგრამ როდესაც არც ეს არის, მამ რა დაგვჩვენია, თუ არა ისევე სინანული? დანახვ ვწახვართ, დიდად ვწახვართ ხელოვნების ასეთს მარცხს, მარცხს, რომელიც უბრა ბიესის გამოჩვენებაში უფრო გამოიხატა, ვიდრე მის დადგმაში. ამ მხრივ რეჟისორს არა დაეკლო რა, რომ სობალახნო სცენები ბალახანისთვის დაეზგავსებინა. მისიური სცენები. ვანსაკუთრებით მეორე აქტში, მეტის სიცოცხლით სჩქეულა. დამსწრე საზოგადოება გუდიანად იცინოდა კინტოების თამაშზე, მარმანვის „ჩიკა-ჩიკაზე“ და ბუქჩაობაზე, მაგრამ ნუ დავიფიწეებთ, რომ იგივე საზოგადოება ბერტუენითა და კინებით იშლებოდა, რომ დრო მჭმულ და ფუქსავატ ბიესის უფრებით ტუეიდაურალოდ დრო დაჭარვა. არა, მართლაც ბევრი რამ საკუროაზო რამ ჭხდება ჩვენს დალოცივის ცხოვრებაში, მაგრამ სათეატრო საქმესთან უოკულისფერი ფას!

ლიოჯენ .

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

უოველ კვირულ საზოგადო-თაონომიურ

და სალიტერატურო ჟურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფასი წლის ბოლომდის ათი შუკრი

ცალკე ნომერი ყველგან 10 კაპ.

